

NUMISMATIKA

Numismatika (lat. nummus = peníz) je historickým oborem, jehož předmětem a současně i hlavním pramenem jsou platební prostředky. Cílem numismatiky je zkoumání funkce těchto platebních prostředků v procesu společenské směny od nejdávnější minulosti po současnost. Platebními prostředky se rozumějí jak předmincovní typy platidel, tak mince a další kreditní platidla (mince z obecného kovu, státovky, bankovky, směnky, šeky, cenné papíry, nouzová platidla a poukázky).

Vzhledem k tomu, že vznik a užívání všech těchto typů platidel byly podmiňovány sociálně ekonomickým vývojem společnosti, je možné zásadně dělit platební prostředky takto: 1. předmincovní platidla, 2. mincovní typy platidel a 3. pomincovní (postmonetární) formy platidel. Protože vývoj společnosti v různých částech světa byl a je asynchronní, používá se v numismatice speciálnějších dělítek: 1. geografického členění (podle kontinentů a dále podle historicky vznikajících územně politických celků), 2. chronologického členění (předmincovní platidla, starověká, středověká, novověká, moderní platidla), 3. měnového členění, tj. dělení podle měnových systémů a uvnitř podle druhů platidel tvořících měnovou soustavu.

Numismatika má dlouhou tradici, kterou charakterizují postupně se měnící hlediska na sbírání či shromažďování mincí. Sběratelskoestetický (a později uměleckohistorický) zájem, určující první stadium ve 14. – 15. století, se orientoval převážně jen na mince antické. V průběhu 16. a 17. století se zájem soustřeďoval i na sbírání mincí středověkých (vznikaly oficiální sbírky: např. 1652 byl založen v Paříži královský kabinet mincí, později též v Londýně,

Vídni a Petrohradě). Od přelomu 17. – 18. století se zájem o mince prohluboval i v historickém slova smyslu a z numismatiky se tak začala vytvářet pomocná disciplína historické vědy. Shromažďování mincí bylo doplňováno soustavným popisem a úsilím o historický výklad opticky postižitelných znaků mince (text, obraz, materiál). Numismatiku jako pomocnou vědu historickou lze pro 18., případně i počátek 19. století vymezovat tak, že tvořící se disciplína sloužila zejména politickým dějinám při zjišťování či zpřesňování historických faktů nebo doplňovala na specifické pramenné základně uměleckohistorické poznatky.

Souběžně s rozšiřováním zorného pole numismatiky a publikováním katalogů různých sbírek mincí, tj. popisem vnější stránky mincí atd., se v 18. století objevovala snaha po podání souvislých dějin mince na základě písemných pramenů (J. Ch. Hirsch, *Des Teutschen Reichs Münz-Archiv, Nürnberg 1756 – 1768*, 9. sv.). I zde se zájem ještě soustřeďoval přednostně na zpracování mincí antických. Lze tu zejména uvést dosud závažnou osmismazkovou práci J. H. Eckhela *Doctrina nummorum veterum*, která byla vydána ve Vídni v letech 1792 – 1798, a jeho stručný přehled základů antické numismatiky (*Kurzgelfaßte Anfangsgründe zur antiken Numismatik*) z roku 1787.

Namnoze pragmatický výklad posloupnosti ražeb však nutil autory k hlubšímu zamyšlení zejména v těch okamžicích, kdy se museli vyrovnávat s metodickými problémy a s otázkami měnových systémů.

Jestliže se ve druhé polovině 18. století stal charakteristickým rysem, numismatiky deskriptivní syntetismus, potom valná část století následujícího hned od samého počátku znamenala přechod k pracím analytickým. Tato změna vyvolala potřebu vzniku speciálních numizmatických časopisů. Nejstarší *Historische Münzbelustigungen* je však již z 1. poloviny 18. století. Vydával jej po 22 let od roku 1729 Johann David Köhler, profesor v Altdorfu. Byl to ojedinělý pokus, který byl následován až ve 30. letech 19. století, kdy Holanďan P. O.

van der Chijs začal vydávat *Tydschrift voor algemene Munten Peningkunde* (vycházel v letech 1832 – 1843) a Němci Hermann Grote *Blätter für Münzkunde* (1834 – 1844) a Joseph Leitzmann *Numismatische Zeitung* (1834 – 1873). Na přelomu 30. a 40. let se pak objevily časopisy, které vycházejí dodnes – britský *The Numismatic Chronicle and Journal* (od roku 1838), francouzská *Revue de numismatique* (od roku 1838) a belgická *Revue Belge de numismatique* (od roku 1841). Jiné země se trvale vydávaných periodik dočkaly později. Rakouský *Numismatische Zeitschrift* byl založen roku 1869 (zakladateli byli Christian W. Huber a J. Karabacek), v Německu vznikl roku 1874 jako vedoucí časopis *Zeitschrift für Numismatik*, v Itálii *Rivista Italiana di numismatica e scienze affini* (od roku 1888), ve Švýcarsku *Revue Suisse de Numismatique* (ods roku 1891), V Polsku *Wiadomości Numizmatyczne – Archeologiczne* (od roku 1889), v Maďarsku *Numismatikai Közlöny* (od roku 1901).

Čechy se k těmto zemím připojily svým numizmatickým časopisem až po 1. světové válce. Nejprve to byl *Věstník Numismatické společnosti československé*, který vycházel v letech 1919 – 1923. Od roku 1925 vycházel *Numismatický časopis československý* (1925 – 1952 s nucenou přestávkou 1943 – 1949, vydavatelem časopisu byla *Numismatická společnost československá*), který byl v roce 1953 přeměněn v *Numismatický sborník*, jehož vydavatel se stala *Československá akademie věd* (zatím poslední 19. svazek vyšel v roce 1993). V analogické periodicko-knižní formě začal v roce 1970 vycházet jako první specializované numismatické periodikum na Slovensku *Sborník Slovenská numismatika* (v roce 1998 vyšel jeho zatím poslední 15. svazek). Po 2. světové válce numizmatických časopisů u nás, podobně jako ve světě přibývalo. Nejprve, v roce 1945, se objevilo druhé periodikum *Numismatické společnosti československé*, *Numismatické listy*, které jsou dnes nejdéle vydávaným českým numizmatickým časopisem (od roku 1963 časopis vydává *Národní muzeum*). O deset let později začal vycházet v Opavě